

čin ornamentiranja pa je razvojno sekundaren. Po svojem značaju, zlasti pa po razvojnih tendencah je barbotin samostojna kulturna manifestacija s svojim lastnim razvojem in ga nikakor ni mogoče prišteti v sklop mediteranskih kultur. Popolnoma pa je utemeljeno mnenje Š. Batovića, da ima impresso keramika vzhodne jadranske obale na domačih tleh samostojen razvoj iz mezolitskih kultur. Meni, da se je razvijala v treh fazah, od katerih pripadata dve starejšemu in tretja srednjemu neolitiku. Starejši neolitik pa se deli v dve varianti, in sicer v eno, ki je razširjena ob obali in ima cardium tehniko ornamentiranja ter drugo v notranjosti obalnega pasu, ki ne pozna tega načina ornamentiranja. Za vse tri faze avtor pravilno predpostavlja direkten razvoj, zaenkrat s to pripombo, da je okvirno zastavljeno tretiranje tretje faze razvojno popolnoma utemeljeno, detajlno pa bo mogoče o tem problemu razpravljati, ko bo srednjeneolitsko gradivo objavljeno v celoti.

V odstavku »Podrietlo starijeg neolita u Dalmaciji« avtor izrazito zastopa avtohtoni razvoj impresso kulture in mezolitika na domačih tleh. Analiza gradiva in primerjave so ga privedle do tega edino utemeljenega sklepa. Sorodnosti s sosesčino, ki so vidne v starejši fazi, pa so posledica stopnje razvoja kulture. proizvodnih sredstev, ekonomike, okolja in ne nazadnje enakih življenjskih pogojev. Konec starejšega neolitika ter prehod in razvoj srednjega neolitika v Dalmaciji vidi avtor v samostojnem, mirnem in postopnem razvoju. Po antropoloških ostankih je ugotovljena etnična kontinuiteta v Smilčicu v starejšem in srednjem neolitiku.

V poglavju »Odnos starijeg prema srednjem neolitu u Dalmaciji« Š. Batović obravnava vse elemente, ki govorijo za kontinuiteto razvoja impresso in danilske faze. Ugotavlja, da na samem najdišču v Smilčicu krajšega obdobja povezave med impresso in danilsko fazo ni, vendar pa kaže, da je zastopano na najdiščih Škarin Samograd in Gudnja.

V odstavku »Kronologija« obravnava datiranje s staro komparativno in C-14 metodo. Tako sklepa, da se je impresso keramika na naši obali razvijala med leti 6000 do 4500 p. n. e.

V poslednjem, devetem poglavju Šime Batović povzema izsledke in poudarja vlogo najdišča Smilčić v proučevanju neolitika v Dalmaciji in na zahodnem Balkanu.

T. Bregant

D. Cannarella: *Il Carso, Invito alla conoscenza della sua preistoria, della sua storia, delle sue bellezze*. Editrice »Il nostro Carso«, Trieste 1968. Teksta 250 strani, 72 fotografij, 11 profilov in načrtov, 8 risb, 5 razpredelnice, 4 celostranske barvne fotografije in 2 tabli.

Ta monografija je razširjeno, dopolnjeno in povsem na novo dokumentirano delo, ki ga je avtor izdal leta 1959 pod naslovom »Il Carso e la sua Preistoria«. Knjiga je tiskana tipično italijansko razkošno, po vsebinski plati je bolj poljudna in površna, stil pisanja pa je pripovedniški. Avtor knjige, ki je konservator na Zavodu za spomeniško varstvo v Trstu, je hotel pač dati bralcu le okvirni pregled kraških pojavov in prazgodovinskih dogajanj na ožjem območju Tržaškega kraša, čeprav mora vedno v podkrepitvah in dokumentaciji iskati pomoči na našem Krasu. Kljub vsemu pa daje knjiga vendarle nekaj novih podatkov in dokumentacije o raziskovanjih kraškega podzemlja onstran naše meje in je prav zaradi tega dobrodošel vir za slovensko speleološko in arheološko vedo.

Knjigo je avtor razdelil v dva glavna dela. Prvi del, z naslovom »NARAVA« (str. 11–108), ima šest poglavij, ki s prirodoslovnega vidika obravnavajo kraški svet. Ker nisem strokovnjak za poznavanje te strani kraške problematike, bom omenil le glavne značilnosti tega dela knjige. Prvo poglavje je posvečeno geologiji; tam razpravlja o stratigrafiji in tektoniki ondotejnega krasa z geološkimi profili in tabelaričnimi pregledi mezozojskih, kenozojskih in kvartarnih ter holocenskih plasti z njih glavnimi fosili in petrografskimi značilnostmi. V drugem poglavju govori o fosilni kraški hidrografiji (o strugah Timava, Glinščice in Osapske Reke). Tretje poglavje je posvetil zakrasovanju in kraškim pojavom v podzemlju in na površju s posebnim poudarkom na tektonskih in

erozijskih delovanjih. V četrtem poglavju, kvartarni dobi, najprej obravnava pleistocenske sedimente okrog Repnja in Zgonika; posebej pa jamske sedimente v Pečini pod Kalom (Grotta Pocala), z isto časovno in geološko interpretacijo kot jo je podal že R. Battaglia.¹ Zanimivi pa so v tem poglavju podatki o novih pleistocenskih sedimentih iz treh jam na Tržaškem. Najgloblji profil (8 m) so izkopali v Pečini na Leskovcu (Grotta Azzurra), tja do würmskih plasti. V eni izmed dveh jam na hribu Sv. Lenarta (čezenj poteka državna meja) pa so v pleistocenskih sedimentih trčili tudi na paleolitsko kamnitno industrijo. Pleistocensko favno obravnava avtor v petem poglavju. Pri najdbah iz površinskih breč navaja predvsem naša istrska in primorska najdišča, seveda le z italijanskim poimenovanjem krajev. Za jamska najdišča pa našteva v prvi vrsti kosti pleistocenskih živali iz sedimentov Pečine pod Kalom, Pečine pod Muzarji (Grotta dell'Orso) in iz Pečine pri Glini (Grotta dell'Alce). V bibliografskem seznamu pa se opazi, da avtor ne pozna ali ne upošteva del našega paleontologa I. Rakovca, čeprav dostikrat omenja tudi naša najdišča pleistocenske favne (Postojnska jama, Otoška jama). Zadnje, šesto poglavje posveča avtor kraški flori. Ločeno obravnava problem kvartarnega in postglacialnega rastlinstva; tu s pridom uporablja dognanja o kvartarni in holocenski vegetaciji na Slovenskem našega paleobotanika A. Šerclja.²

Drugemu, arheološkemu delu knjige, ki je razdeljen v osem poglavij, je dal avtor naslov »ČLOVEK« (str. 107 do 242). Sedmo poglavje začena avtor z antropološkimi dokazi o prazgodovinskem človeku na Krasu. Najprej omenja problematično najdbo pleistocenske človeške čeljustnice iz Ločke jame pri Podpeči. O problematiki in starosti te najdbe je svoje povedal že S. Brodar.³ Avtor te knjige enači mandibulo z lobanjo iz Dančeve špilje? pod Baderno v Istri (Caverna di Monpaderno),⁴ dasi je lahko že iz postglacialnega obdobja. Novo najdbo popolne čeljustnice poznopleistocenskega človeka pa tukaj avtor prvič omenja iz neke jame pri Proseku (Grotta N. 3896 di Prosecco), kar je nov prispevek k poznavanju ledenodobnega človeka na Krasu.⁵ Zanimivo je, da avtor v tem poglavju opiše dalje le še sedem jamskih najdišč, kjer so našli v holocenskih plasteh kostne najdbe prazgodovinskega človeka, čeprav poznamo s Tržaškega Krasa skupaj že 15 tovrstnih najdišč.⁶ Z našega ozemlja pa omenja na tem mestu samo železnodobne pokope v Tominčevi jami, pa še to z ne- točnim italijanskim poimenovanjem najdišča.

Osmo poglavje je paleolitik. Seveda posveča avtor največ besedi Pečini pod Kalom, kjer sta C. Marchesetti in R. Battaglia izkopala zajetne pleistocenske sedimente s paleolitsko kamnitno industrijo. Te najdbe interpretira še vedno kot »alpski moustérien«, dasi po današnjem stanju kvartarološke vede plasti pripadajo prvemu würmskemu interstadialu z značilno kulturo končnega moustériena. Najdbe iz Pečine pod Kalom pa nasprotno enači še z najdbami iz Betalovega spodmola; tukaj namreč ni bilo nikdar govora o alpskem moustérienu.⁷ Zanimiva je tudi avtorjeva omemba, da so v Tominčevi jami leta 1894 trčili 3 m globlje pod »neolitskim« horizontom na več paleolitskih plasti. To trditev dokumentira avtor (str. 123) z reprodukcijo zapisnika J. Marinitscha,

¹ R. Battaglia, *Alpi Giulie* 23, 1921, 35 ss; *Atti del Mus. Civ. di St. Nat. di Trieste* 13, 1930, 1 ss; *Le Grotte d'Italia* 4, 1930, 17 ss; *Bull. di Paleont. Italiana*, vol. fuori ser. 67–68, 1958–59, 94 ss.

² A. Šerclj, *Razprave SAZU* 7, razred 4, 1963, 363 ss; *Gozdarski vestnik* 18, 1960, 257 ss; *Geologija* 7, 1962, 25 ss; *Geologija* 8, 1965, 5 ss; *Razprave SAZU* 8, razred 4, 1965, 441 ss.

³ S. Brodar, *Arh. vestnik* 11–12, 1960–61, 6 ss.

⁴ C. Marchesetti, *Bull. di Paleont. Italiana* 9, 1883, 125 ss. Najdbo sta kasneje antropološko analizirala R. Lepori in R. Battaglia (*Atti del Mus. Civ. di St. Nat. di Trieste* 13/2, 1937, 27 ss; *Le Grotte d'Italia*, ser. 2, 5, 1944, 1 ss.). Najdba izhaja lahko tudi iz Tončičeve špilje, ki se odpira nedaleč od Dančeve špilje.

⁵ Čeljustnico so izkopali leta 1943; hranijo jo v jamski zbirki Società Apina delle Giulie v Trstu, a še ni bila objavljena.

⁶ F. Leben, *Arh. vestnik* 18, 1967, 77; *Adriatica praehistorica et antiqua*, Zbornik radova posvečen Grgi Novaku, Zagreb 1969 v (tisku).

⁷ S. Brodar je razdelil jamske sedimente v pet kulturnih horizontov in v njih določil šest paleolitskih kultur: pramoustérien, levallois-moustérien, moustérien, končni moustérien, pozni aurginacien in pozno fazo mlajšega paleolitika (S. Brodar, *Actes du IV. Congr. Intern. du Quaternaire Rome-Pise* 1953, Roma 1955, 742 ss.).

ki je takrat izkopavanja vodil. Razen R. Battaglie⁸ pa kasneje noben raziskovalec Tominčeve jame več ne omenja paleolitskih plasti. Spričo tega smo pri zadnjih zaščitnih izkopavanjih (leta 1967) na več mestih v jami sondirali še 3,5 globlje pod zadnjo (eneolitsko) kulturno plastjo, a nismo nikjer izvtali niti najmanjših sledi starejše poselitve.⁹ Povsem nov pa je v tem poglavju podatek (str. 122), da so leta 1963 v eni izmed dveh jam na pobočju Sv. Lenarta (Grotta n. 1 del San Leonardo) odkrili v pleistocenskih sedimentih moustériensko kamnitno industrijo. Omenim pa naj še en podatek, ki ga avtor te knjige ne navaja. V neki jami pri Briškikih (Grotta della Tartaruga) so izkopali materialno zapuščino končnega paleolitika.¹⁰ Če je to res, smemo po več desetletjih pripisati tržaškim jamam dve novi paleolitski postaji.

V devetem poglavju nas povede pisec v obdobje mezolitika. Dobrodošli so podatki — zlasti bibliografski, v katerih najde strokovnjak nekaj tehtnega gradiva — o osmih jamskih mezolitskih najdiščih s tipično mikrolitsko industrijo. Prav citirani viri drugih avtorjev imajo uporabno slikovno dokumentacijo, ki bo verjetno pripomogla k primerjavi slovenskega poznopaleolitskega in mezolitskega gradiva, ki ga zadnja leta odkrivajo.

Obsežnejše je deseto poglavje o neo- in eneolitskih kulturah (str. 135 do 166). Za obširnejšim uvodom o arheoloških raziskovanjih ondodnih jam avtor opisuje posamezna značilna najdišča. Iz Pečine pod Muzarji (Grotta dell'Orso) pri Gabrovcu omenja vse stare izsledke prvih raziskovalcev jame; med njimi tudi že dolgo znane kose neolitske keramike danilškega in hvarskega tipa.¹¹ Zanimiva pa je novica, da so pri povojnih izkopavanjih našli v jami eneolitsko keramiko, ki spada v kompleks badenske in vučedolske kulture ter kulture Ljubljanskega barja.¹² Vendar pa ne tukaj ne tam ne prinašajo zanj neobene slikovne dokumentacije. Tudi iz Pečine pod Steno (Grotta delle Gallerie) v dolini Glinščice ni nobenih bistvenih novosti, čeprav so v jami pred leti večkrat izkopavali; a prav zanimiv neo- in eneolitski material teh zadnjih izkopavanj hranijo še neobjavljen v Trstu. Potrebna bi bila sintetična prezentacija novih najdb, zlasti še, ker navaja avtor (str. 151) zanimivo neolitsko keramiko: posode na votlih nogah, vrezane in slikane ornamente podonavskega tipa itd. Največ besedi avtor posveča Pečini na Leskovcu (Grotta Azzurra) pri Samatorci, ki jo je avtor zadnja leta večkrat raziskoval in odkril v njej štiri kulturne horizonte (glej njegovo bibliografijo na koncu tega poglavja). Zasledimo pa nov podatek (str. 156), da so nad bogatim mezolitskim stratumom trčili na kos cardium keramike. Iz jame je objavljen tudi skoraj ves kamnitni inventar, ki ga hrani Inštitut za raziskovanje krasa SAZU v Postojni.¹³ Avtor obravnava še nekaj drugih jamskih postaj s skromnimi opisi najdb, a med njimi zasledimo dve novi jamski najdišči. V jami Grotta della Tartaruga (str. 159) so razen že omenjenih paleolitskih in mezolitskih najdb odkrili še kose impresso keramike in vrezano ornamentiko na fragmentih poznoneolitskih posod; dalje eneolitsko inkrustirano keramiko vučedolskega tipa pa še primerke bronastodobnega kaštelirskega lončarstva. Novo odkrita Ciganska jama (Grotta degli Zingari) pri Malem Repnju je hranila še prav tako neobjavljene najdbe neolitske, vučedolske in protoapeninske keramike. Na strani 161 objavljena slaba fotografija res ponazarja na kosu neolitske vaze nanizane, mrežasto šrafrane, trapezaste motive jadranskega tipa. Škoda je, da avtor sploh ne omenja ali dokumentira najdb iz dveh najzanimivejših jamskih najdišč na Tržaškem. To je iz Pejce v Lašci (Grotta del Pettiroso) in iz Terezijine jame (Grotta Teresiana), ki sta hranili v zajetnih jamskih sedimentih obilno in zanimivo prazgodovinsko zapuščino od starejšega neolitika dalje.¹⁴ In končno je za jadranski neolitski kompleks važna še novica, da so v Žavljah, predmestju Trsta, trčili pri grad-

⁸ R. Battaglia, *Atti della Soc. Ital. per il Progr. delle Scienze*, Riun. 11, 1921, 3 ss; *Atti del Mus. Civ. di St. Nat. di Trieste* 15, 1942, 28 in fig. 1.

⁹ F. Leben, *Varstvo spomenikov* 11, 1966 (1967) 117.

¹⁰ F. Legnani, *Piccola Guida della Preistoria di Trieste*, Trieste 1968, 22.

¹¹ F. Leben, *Arh. vestnik* 18, 1967, 57.

¹² Glej tudi: M. Jurca - F. Legnani, *Alpi Giulie* 52, 1953, 12 ss.

¹³ T. Bregant, *Arh. vestnik* 8, 1957, 130 ss. (Avtorica opredeljuje ves kamniti material izključno v neolitik in deloma v bronasto dobo, vendar zapazimo med njimi tudi mezolitske tipe; npr.: T. 1: 6-7; T. 5: 1, 2, 7, 9).

¹⁴ F. Leben, *Arh. vestnik* 18, 1967, 65, 70.

nji industrijskega tira 3,50 m globoko na 30 do 40 cm debelo kulturno plast, ki pripada neolitski naselbini na prostem. To bi bilo do sedaj prvo znano naselbinsko najdišče na severozahodni jadranski obali, če izvezamemo že dolgo znane najdbe z Brionov.¹⁵

Enajsto poglavje govori o bronasti dobi. Najprej so na vrsti kratke omembe o bronastodobnih najdbah iz sedmih ondotnih kraških jam, čeprav se da s tržaškega področja identificirati okrog 30 jam z bronastodobnimi ostalinami.¹⁶ Med temi omembami pa prinaša avtor nov podatek iz neke jame pri Sv. Križu (Grotta preistorica di Santa Croce), kjer naj bi v bronastodobni plasti odkrili tudi otroški skeletni grob (glej tudi str. 112). Posebej pa za obširnimi zgodovinskimi orisom obravnava značilnosti kaštelirskih naselbin v bronasti dobi, tudi tistih, ki geografsko segajo daleč na naše primorsko in istrsko ozemlje. Na koncu pa dodaja še kratek opis (str. 181) s slikovno dokumentacijo o zanimivih in bogatih kamnitih grobnicah in gomilah na kaštelirju Vrčin nad Vodnjanom v Istri.

Dvanajsto poglavje o železni dobi v bistvu ne prinaša nič novega. Sprva je govora o kulturi in vlogi istrskih kaštelirjev v halštatski in latenski dobi, ki jih avtor (po Marchesettijevi shemi) po načinu utrjevanja in gradnje deli v znane štiri grupe. Dalje potem karakterizira železnodobne nekropole in njih pomembne najdbe, predvsem z našega slovenskega ozemlja. Tako le z italijanskimi imeni omenja grobišča v Istri (Nesakcij, Picugi, Beram), na Notranjskem (Trnovo pri Ilirski Bistrici) in seveda grobišča z Mosta na Soči, v Idriji ob Bači in Kobaridu. Za tista najdišča, ki so najbližja tržaškemu teritoriju pa navaja nekropole v Redipulji, Skocjanu in Socerbu. Na kraju tega poglavja pa se dotika še etnikuma in življenjskega prostora Venetov, Ilirov in Histrov, dasi le z vidika že znanih interpretacij R. Battaglie.¹⁷

Trinajsto poglavje je kataloški popis 30 kaštelirskih in planih naselbin na Tržaškem. Spisek je dobrodošel vir tudi za Arheološko karto Slovenije, kajti zajema tudi postojanke ob državni meji z Italijo in marsikatero lastniško pripadajo eni in drugi strani (Sv. Mihael, kaštelir nad Jelerji, Kras, Repentabor, Col, Njivice, Salež, Medvedjak, Kokoš, Kosten, Sv. Lenart, Grmada). Na koncu vsakega najdišča pa je citirana najvažnejša literatura o kaštelirjih na Tržaškem, Primorskem in Istrskem krasu.¹⁸

Avtor zaključuje knjigo s poglavjem, kjer na kratko označi kasnejša zgodovinskega dogajanja na tržaških tleh: od prihoda Rimljanov (z navedbo treh jamskih najdišč, ki so hranila najpomembnejše ostaline rimskega časa), prek srednjega veka do današnjih dni. Vendar na strani 230 le omenja, da so slovanska plemena tod prek prodirala vse tja do Soče. Tako iskreno avtorjevo priznanje je pošteno, saj Italijani neradi priznajo, da je po tleh Julijske krajine kdajkoli stopala slovanska noga.

F. Leben

S. Dimitrijević, *Arheološka iskopavanja na področju vinkovačkega muzeja, rezultati 1957—1965*. Gradski muzej, Vinkovci 1966, 81 strani, 24 tabel, 9 slik med tekstom in 3 časovne razpredelnice.

Skoraj neopazno je mimo nas izšla publikacija, ki je zaradi zanimive arheološke vsebine ne smemo zanemariti. Brošurna izdaja, kot posebej vezani del jubilejnega zbornika »20 godina muzeja Vinkovci«, je obenem prvi zvezek serije ACTA MUSEI CIBALENSIS.

Avtor monografije, ki je docent za prazgodovino na Arheološkem inštitutu filozofske fakultete v Zagrebu in po rodu iz Vinkovcev, je v svojem kraju

¹⁵ A. Gnirs, *Istria praeromana*, Karlsbad 1925, 16 ss; B. Lonza, *Pagine Istriane*, Ser. 4, N. 9, 1963, 9.

¹⁶ F. Leben, *Arh. vestnik* 18, 1967, 77.

¹⁷ R. Battaglia, *Riv. di Sc. Preist.* 1, 1946, 168 ss; Dal paleolitico alla civiltà Atestina, *Storia di Venezia I*, 1957, 77 ss.

¹⁸ C. Marchesetti, *I castellieri preistorici di Trieste e della regione Giulia*, Trieste 1903; R. Battaglia, *I castellieri della Venezia Giulia*, *Le Meraviglie del Passato*, n. ed. 2, 1958, 419 ss; S. Andreolotti-F. Stradi, *Nuovi castellieri e stazioni dell'età dei metalli individuati nel territorio triestino*, *Atti e Mem. della Comm. Grotte* »E. Boegan« 4, 1964, 107 ss; D. Cannarella, *I castellieri carsici*, *Riv. della città di Trieste* 13, N. 5—7, 1962, 15 ss; B. Lonza, *Guida alla preistoria di Trieste*, *Pagine Istriane*, Ser. 4, N. 9, 1963, 11 ss.